

<https://doi.org/10.61308/VZKD8397>

Анализ на условията на местата за настаняване в селските райони (по примера на туристически район „Долината на розите”)

Росица Микова

Институт по аграрна икономика – София, Селскостопанска академия – София

E-mail: rositzamikova@abv.bg

<https://orcid.org/0009-0004-6297-0261>

Резюме: Целта на настоящото изследване е да се направи оценка на съвременното състояние на туристическото предлагане, търсене и ефективността от настанителната база на селските райони, попадащи на територията на туристически район „Долината на розите”. Използван е сравнителен анализ за очертаване на мястото на селските райони в националната система на туризма. Идентифицирани са ключови фактори, които оказват влияние върху туристическия поток в селските райони. Най-важни са трите групи фактори: културно-историческо наследство; природни забележителности, разположени близо до местата за настаняване; качеството на настанителната база. Чрез проследяване на измененията на редица количествени показатели (места за настаняване, брой легла, период на функциониране, пренощували лица, приходи от нощувки, заетост на леглова база и др.) на общинско ниво за периода 2012 – 2022 г. са установени положителни тенденции – разширява се капацитетът на настанителната база, увеличава се броят и приходите от нощувки. Въпреки това, е установено неравномерно териториално разпределение на настанителната база в селските райони. Общините Хисаря, Копревщица, Павел баня, Стрелча и Сопот притежават значителен относителен дял от местата за настаняване. За да се привлекат повече посетители в по-малко популярни дестинации, е необходимо да се разработят нови туристически продукти, които да отразяват спецификата на всеки район. Това включва стратегическо позициониране и активно популяризиране на предимствата на селските райони, като създаване на тематични маршрути, изграждане и промотиране на туристически бранд, използване на дигитални платформи, постигане на устойчив (целогодишен) туризъм, организиране на събития и фестивали. Изпълнението на тези цели ще подпомогне по-малко популярни дестинации да се утвърдят на туристическата карта и да привлекат нови посетители.

Ключови думи: туризъм; предлагане; търсене; устойчивост; настаняване; перспективи

Analysis of the conditions of accommodation in rural areas (using the example of the tourist region “Valley of Roses”)

Rositza Mikova

Institute of Agricultural Economics – Sofia, Agricultural Academy – Sofia

E-mail: rositzamikova@abv.bg

<https://orcid.org/0009-0004-6297-0261>

Citation: Mikova, R. (2025). Analysis of the conditions of accommodation in rural areas (using the example of the tourist region “Valley of Roses”). *Bulgarian Journal of Agricultural Economics and Management*, 70(2), 44-65 (BG).

Abstract: The purpose of this study is to assess the current state of tourism supply, demand and the efficiency of the accommodation base in rural areas falling within the territory of the “Valley of Roses” tourist region. The analysis is based entirely on official statistical information for the period 2012 – 2022. Comparative analysis was used to outline the place of rural areas in the national tourism system. Key factors that influence the tourist

flow in rural areas have been identified. The three most important groups of factors are: cultural and historical heritage, natural landmarks located near the accommodation facilities, and the quality of the accommodation facilities. By tracking the changes in a number of quantitative indicators (accommodation places, number of beds, period of operation, overnight stays, revenue from overnight stays, occupancy of bed bases, etc.) at the municipal level for the period 2012 – 2022, positive trends have been identified – the capacity of the accommodation base is expanding, the number and revenue from overnight stays are increasing. However, an uneven territorial distribution of accommodation facilities in rural areas has been established. The municipalities of Hisarya, Koprivshitsa, Pavel Banya, Strelcha and Sopot have a significant relative share of accommodation facilities. In order to attract more visitors to less popular destinations, it is necessary to develop new tourism products that reflect the specifics of each region. This includes strategic positioning and active promotion of the advantages of rural areas, such as creating thematic routes, building and promoting a tourist brand, using digital platforms, achieving sustainable (year-round) tourism and organizing events and festivals. The implementation of these goals will help less popular destinations to establish themselves on the tourist map and attract new visitors.

Keywords: tourism; supply; demand; sustainability; accommodation; prospects

ВЪВЕДЕНИЕ

Обезлюдяването и застаряването на населението са сериозни предизвикателства за селските райони в България. В повечето случаи основният доход на населението, живеещо в тях, е свързан със земеделието, включително и преработката на селскостопански суровини. И макар че предприсъединителните програми на ЕС имаха за цел именно намаляване на междурегионалните различия чрез инвестиции в земеделието, изграждане на подходяща инфраструктура и обучение на работна сила, в селските райони на нашата страна земеделието все още е силно фрагментирано, степента на механизация е ниска, оборудването е остаряло, използваната земеделска земя е намаляла, липсват управленски умения и човешки капитал за производството и реализацията на продукцията, и въвеждането на иновации (Иванова и кол., 2011). Затова младите хора често мигрират към големите градове в търсене на по-добри възможности за работа и живот, което води до намаляване на населението в селските райони. Това създава множество проблеми като: загуба на работна сила, социална изолация, липса на инвестиции, бедност и социално изключване, негативно влияние върху социалната инфраструктура. Преодоляването на тези проблеми и осигуряването на устойчив динамизъм в

селските общности изискват идентифициране и прилагане на подходящи икономически модели, които превръщат неизползвания ресурсен потенциал в добавена стойност. В този смисъл туризмът в селските райони – селски, еко, зелен, култура и наследство, винен, ловен и подобни, е вид икономическа дейност, която предоставя възможности за създаване на преки и косвени ползи за социално-икономическото развитие на местно ниво (Иванов и кол., 2019).

Туризмът е важен двигател за социално-икономическото развитие на селските общини. Той е сред основните мерки за стимулиране на възраждането на селските райони. Все повече хора се стремят да прекарват свободното си време сред природата, далеч от напрегнатата градска атмосфера, сивите сгради и забързаното ежедневие (Кабакчиева, Ангелов, 2024).

Селските райони в туристически район „Долината на розите” притежават богато природно и културно-историческо наследство, функционираща материална и техническа база, които допринасят за устойчиво развитие на националния туризъм. Тези райони са известни с производството на розово масло – основна икономическа дейност за тях, като привличат туристи, които искат да се запознаят с традициите на розобера и десетилацията. Местните фестивали, свързани с

празника на розата, предлагат уникален опит и възможност за взаимодействие с местната култура. Културно-историческото наследство на района, включващо археологически, архитектурни и религиозни обекти, също е ресурс за развитието на туризма. От казаното може да се заключи, че селските райони в туристически район „Долината на розите” притежават богат потенциал за устойчиво развитие на туризма.

МЕТОДОЛОГИЯ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Район на изследване са селските райони, намиращи се на територията на туристически район „Долината на розите” (фиг. 1). Съгласно концепцията за туристическо райониране на Република България (2015) и Стратегическия план за развитието на земеделието и селските райони за програмен период 2023 – 2027 г. от 19 общини, намиращи се на територията на туристическия район, 15 от тях са класифицирани като селски райони, с площ 3424,2 км² (48,5% от туристически район „Долината на розите”). Като общогеографско наименование попадат в областите:

- Пловдивска област – Хисаря, Сопот;
- Старозагорска област – Павел баня, Мъглиж, Гурково, Николаево;
- Сливенска област – Твърдица;
- Софийска област – Пирдоп, Златица, Копревщица, Антон, Челопеч, Мирково, Чавдар;
- Пазарджишка област – Стрелча.

В изследването от обхвата на туристическия район „Долината на розите” са изключени общините Панагюрище, Казанлък, Сливен и Карлово. Тъй като съгласно новата дефиниция в Стратегическия план на България за „селски район” се определят общините, в които няма населено място с население над 15 хиляди души.

Данните за общините, които не попадат в списъка на селските райони в изследването, са използвани в случаите, когато се налага съпоставяне на съществуващите различия между двете групи общини (селски и градски).

В настоящето изследване е направен сравнителен анализ на капацитета и структурата на местата за настаняване, туристическото предлагане и ефективност от използване на настанителната база между селските и градските райони на туристически район „Долината на розите”, сравнени със средните показатели за страната. За целите на анализа са използвани традиционни за научните изследвания в областта на туризма показатели:

Капацитет и структура на местата за настаняване:

- брой места за настаняване;
- брой легла в местата за настаняване;
- брой легла (денонощия);
- среден капацитет на местата за настаняване – брой легла/брой места за настаняване (брой);
- период на функциониране – брой легла – денонощия/брой легла (в дни).

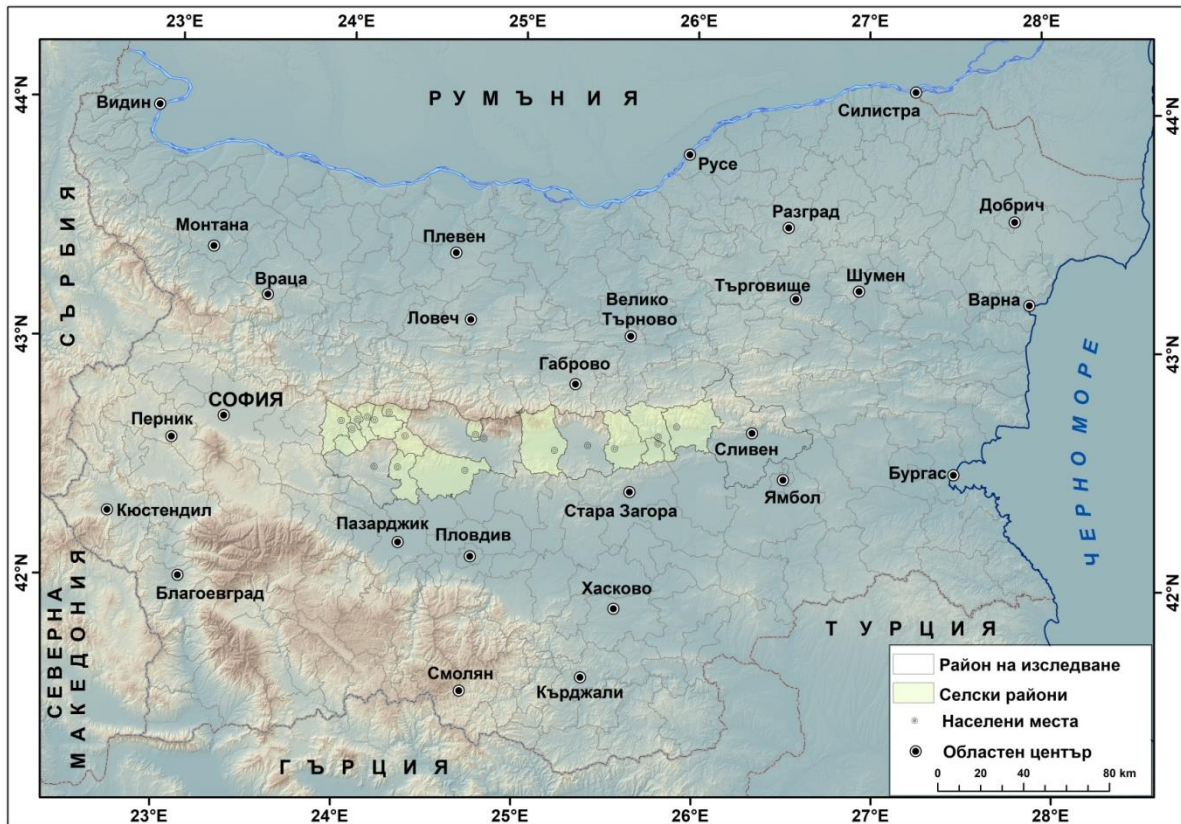
Туристическо търсене:

- реализирани нощувки от туристите (в брой);
- пренощували лица (в брой);
- продължителност на престоя – реализирани нощувки/пренощували лица;

Ефективност от използване на местата за настаняване:

- приходи от нощувки (в лв.);
- заестост на легловата база (в %) – реализирани нощувки/легла – денонощия*100 (представлява и отношението между търсенето и предлагането);
- средна дневна цена на нощувка – приходи от нощувки/реализирани нощувки (съотношението между постигнатите резултати и търсенето);
- приходи на налично легло – приходи от нощувки/брой легла – денонощия (разкрива отношението между постигнатите резултати и предлагането).

В изследването са приложени картографски метод, пространствени и статистически анализи, и ГИС технологии. Картографски-

Фиг. 1. Район на изследване – селските райони в туристически район „Долината на розите”

Fig. 1. Study area – rural areas in the “Valley of Roses” tourist region

Източник: Авторска./Source: Author.

ят метод е използван за избор на координатна система, картна проекция, изобразяване на точкови, линейни и площни обекти. За целта е използван географският софтуер ArcGIS Pro за събиране и обработка на цифрови данни, чертаене и редактиране на обектите, валидиране на данни, запазване на географски шейп файлове, анализ на данни за географски обекти и визуализация. Използвани са географската координатна система със софтуер GCS_WGS_1984 и проекцията WGS_1984_UTM_Zone_35. Пространствените и статистически анализи са свързани с определянето на тематичното съдържание на картите.

За съставянето на геобазата данни за наличните природни и антропогенни туристически ресурси в селските райони на туристически район „Долината на розите” и община Хисаря са използвани следните цифрови

входни данни: 1. Релеф; 2. Населени места; 3. Граница на района и общините; 4. Хидрография (реки, водоеми); 6. Туристическа инфраструктура; 6. Обекти на културно-историческото наследство и природните ресурси.

Времевият обхват на изследването обхваща периода 2012 – 2022 г., като при набирането на информация са използвани официално публикувани данни за материалната и техническа база на туризма от Националния статистически институт. По отношение на алтернативни източници на количествена информация са използвани последните налични данни: национален туристически регистър (Министерство на туризма, 2025), регистър на защитените територии и защитени зони в България (ИАОС към МОСВ, 2025), регистър на ресурсите на минералните води (МОСВ, 2025), национален регистър на недвижимите

културни ценности (Национален институт за недвижимо културно наследство към Министерство на културата, 2025), Наредба № 37 от 10.11.2008 г. за ползването на язовирите, регистър на музеите и галериите в България (Министерство на културата, 2025), културен календар, съдържащ списък на фолклорните фестивали и събори (Министерство на културата, 2025) и др.

Туристическо предлагане

Туристическият район „Долината на розите“ е известен със своята живописна природа, културно наследство и традиции, свързани с производството на розово масло. В селските райони на района туристическите услуги се предлагат от множество туристически агенции, които се характеризират с различна по вид и особености туристическа дейност и материална база, определена от изискванията на Закона за туризма и Наредбата за категоризиране на туристическите обекти (Воденска, Николова, 2016). Тези агенции разполагат с материална база, която включва: къщи за гости, хотели и хостели, ресторанти и информационни центрове.

Анализът на материалната база през периода 2012 – 2022 г. отчита увеличаване на броя на местата за настаняване в селските райони с 95,6%, като то е по-високо от това на градските райони (34,4%) на туристически район „Долината на розите“ и от средното за страната (46,2%) (табл. 1). Основната причина за това е, че селските общини предлагат уникални възможности за **здравен** и **културен** туризъм на основата на наличието на балнеолечебни курорти, розови градини, културно-исторически обекти. Аналогична тенденция се наблюдава и при броя на леглата в местата за настаняване, като съответно увеличението при селските райони е с 65%, при градските райони с 16,2%, а за страната – 17,8%, което кореспондира и с увеличението на самите места за настаняване.

Средният капацитет на местата за настаняване в селските райони намалява от 48 легла през 2012 г. на 39 легла през 2022 г. Пери-

Таблица 1. Динамика на туристическото предлагане на настанителната база, 2012 – 2022 г.
Table 1. Dynamics of the tourist supply of the accommodation base in the period 2012 – 2022

Показатели/ Indicators	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Места за настаняване, брой/ Places for accommodation, number	45	57	58	52	64	65	59	69	71	71	88
Брой легла/Number of beds	3212	3653	3549	3337	3100	3732	3572	4190	4036	4103	5301
Брой легла – денонощия / Number of beds – days and nights	1038287	1104862	1187230	1129820	1178398	1249536	1190527	1236859	1097932	1364162	1720100
Среден капацитет, брой/ Average Capacity, number	48	37	37	37	33	37	40	40	37	37	39
Период на функциониране, дни/Period of a Functioning, days	210	214	263	253	301	272	271	267	189	249	256

Градски райони в туристически район „Долината на розите“/Urban are as in the “Valley of Roses” tourist region											
Места за настаняване, брой/ Places for accommodation, number	61	75	75	75	73	68	78	79	76	77	82
Брой легла/Number of beds	3211	3393	3524	3524	3470	3306	3518	3542	3418	3387	3732
Брой легла – денонощия/Number of beds – days and nights	1066812	1143212	1187983	1205846	1126571	1122495	1157815	1177328	908830	1013521	1057754
Среден капацитет, брой/Average Capacity, number	62	52	53	64	51	52	50	63	64	51	53,1
Период на функциониране, дни/ Period of a Functioning, days	327	339	338	350	325	344	328	334	279	313	283
Общо за страната/Total for the country											
Места за настаняване, брой/ Places for accommodation, number	2758	2953	3163	3202	3331	3346	3458	3664	281666	304209	354755
Брой легла/Number of beds	301140	302433	314257	322465	328264	348724	335597	341506	3317	3335	4031
Брой легла – денонощия/Number of beds – days and nights	56211431	58739766	61396232	62393875	65169474	66467503	68222919	69254061	47573284	57700656	68969040
Среден капацитет, брой/Average Capacity, number	109,2	102,4	99,4	100,7	98,5	104,2	97,0	93,2	84,9	91,2	88,0
Период на функциониране, дни/ Period of a Functioning, days	187	194	195	194	199	191	203	203	169	190	194

Източник: По данни на НСИ./Source: By data to NSI.

Таблица 2. Групиране на селските райони по дял в туристическото предлагане (в %)
Table 2. Grouping of rural areas by share in tourism supply (in %)

Селски райони в туристически район „Долината на розите”/ Rural areas in the “Valley of Roses” tourist region	Относителен дял на места за настаняване (в%)/Relative share of accommodations (in %)	Относителен дял на леглова база/Relative share of bed capacity (in %)
Първите пет общини (Хисаря, Копривщица, Павел баня, Стрелча, Сопот)/The first five municipalities (Hisarya, Koprivshitsa, Pavel Banya, Strelcha, Sopot)	80,7%	89,3%
Вторите пет общини (Мъглиж, Твърдица, Пирдоп, Златица, Мирково)/The second five municipalities (Maglitzh, Tvarditsa, Pirdop, Zlatitsa, Mirkovo)	15,9%	9,1%
Последните три общини – Гурково, Челопеч, Антон/The last three municipalities – Gurkovo, Chelopech, Anton	3,4%	1,6%
Общини без материална база – Николаево, Чавдар/Municipalities without material resources – Nikolaevo, Chavdar	0%	0%

Източник: Собствени изчисления./Source: Own calculations.

одът на функциониране на легловата база не е целогодишен, като през 2022 г. той е 256 дни при средно за България 194 дни (табл. 1). Това говори, че заетостта на легловата база е по-голяма в определени сезони – особено през пролетта и лятото, когато туристите посещават селските райони, за да се насладят на розо-бера и на провеждането на различни културно-исторически програми.

Сезонността е характерна особеност и основен проблем за туристическата индустрия. Сезонните колебания имат важно икономическо значение и са резултат от действието на разнообразни фактори. Влиянията им определят продължителността на туристическия сезон (Казанджиева, 2016).

Друга причина за по-краткия период на функциониране на легловата база е пандемията Covid-19 през 2020 г., когато туристическото търсене се срива значително. В първите месеци на пандемията хотелите реализираха изключително ниска заетост, а повечето от заведенията за настаняване изобщо не функционираха (Димитрова, 2022).

На регионално ниво материалната база в селските райони на туристически район „Долината на розите“ е неравномерно разпределена, като 80,7% от местата за настаняване са концентрирани в едва пет общини. С най-голям относителен дял на настанителната база

разполагат общините: Хисаря – 34,1%; Копривщица – 13,6%; Павел баня – 11,4%; Стрелча – 11,4%; Сопот – 10,2% (табл. 2). Тези общини също така отчитат най-висок относителен дял на легловата база, което свидетелства за тяхната популярност като дестинации, както за здравен и балнеоложки туризъм, така и за културно-исторически туризъм. Общините (Мъглиж, Златица, Твърдица, Пирдоп и Мирково) имат нисък относителен дял на настанителна база и съответно посещаемостта от туристи е по-малка.

Туристическо търсене

Стойностите на показателите на туристическото търсене в селските райони на туристически район „Долината на розите” са със сходни равнища с тези на туристическото предлагане. Това означава, че интересът на туристите към тези райони е в съответствие с наличните възможности за настаняване.

За периода 2012 – 2022 г. броят на реализираните нощувки се увеличава със 167,2%, а на пренощуващите лица със 148,1% в селските райони на туристически район „Долината на розите”.

През 2022 г. в тях са реализирани над 708 хил. нощувки (2,9% от нощувките в страната) и пренощували лица 243 632 (3,2% от общия брой за страната), като стойностите на

Таблица 3. Динамика на туристическото търсене в местата за настаняване, 2012 – 2022 г.
Table 3. Dynamics of tourist demand in places for accommodation, 2012 – 2022

Показатели/Indicators	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Селски райони в туристически район „Долината на розите”/Rural areas in the “Valley of Roses” tourist region											
Брой реализирани нощувки/ Number of realized overnight stays	265245	272847	277592	282148	345476	326399	331436	508493	359503	315487	708863
Брой пренощуващи лица/Number of overnight guests	98189	115559	128688	134663	155136	149809	159614	181733	135291	173558	243632
Среден престой, дни/Average stay, days	2,7	2,4	2,2	2,1	2,2	2,2	2,1	2,8	2,7	1,8	2,9
Градски райони в туристически район „Долината на розите”/Urban areas in the “Valley of Roses” tourist region											
Брой реализирани нощувки/ Number of realized overnight stays	154415	173014	173838	178097	172006	166937	178696	193446	107156	125601	211608
Брой пренощуващи лица/Number of overnight guests	69787	78639	74490	84028	84073	86793	92282	102014	55881	63495	101225
Среден престой, дни/Average stay, days	2,2	2,2	2,3	2,1	2,0	1,9	1,9	1,9	1,9	2,0	2,1
Общо за страната/Total for the country											
Брой реализирани нощувки/ Number of realized overnight stays	20252038	21617474	21698391	21397816	25185996	26054096	26845013	27154791	11968483	15888699	24173291
Брой пренощуващи лица/Number of overnight guests	5494014	5847289	5945908	6279036	7196397	7461646	7799680	8187634	4023763	5647634	7621234
Среден престой, дни/Average stay, days	3,7	3,7	3,6	3,4	3,5	3,5	3,4	3,3	3,0	2,8	3,2

Източник: По данни на НСИ./Source: By data to NSI.

двата показателя са значително по-високи, в сравнение с градските райони, и са съответно 235% и 140,6% (табл. 3). Туристическото търсене в селските райони е по-силно изразено от това в градските на туристически район „Долината на розите”. Това се дължи на наличието на специфични атракции (като запознаване с процеса на добиване на розово масло и участия във фестивали и събития, свързани с розата), развита туристическа инфраструктура (хотели, къщи за гости и заведения за хранене), местни исторически забележителности и традиции.

През 2022 г. средният престой на туристи в местата за настаняване в селските райони на туристически район „Долината на розите” е 2,9 нощувки, при средно 3,2 за страната. Съществени различия се забелязват между селските и градските райони, като продължителността на престоя на един турист е по-висока при селските райони (табл. 3).

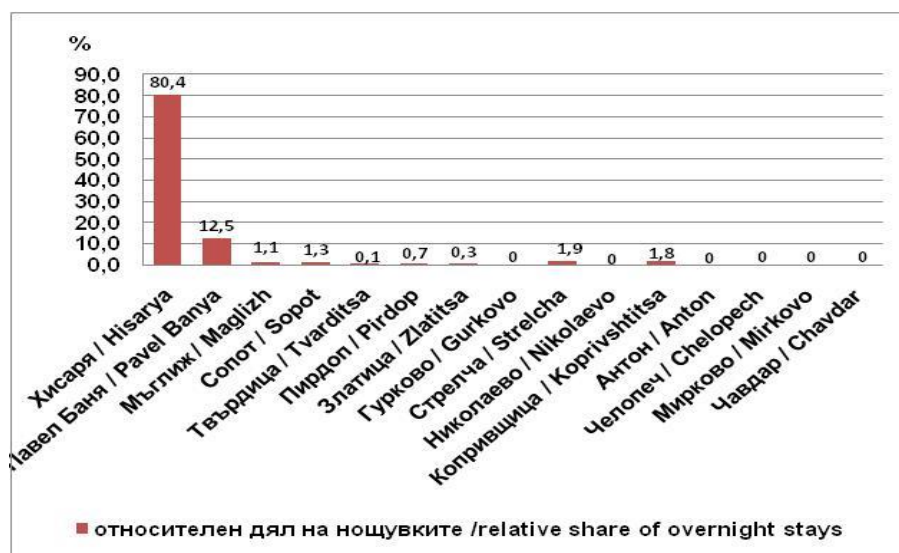
На регионално равнище по отношение на туристическото търсене водещи са отново петте общини (Хисаря, Копривщица, Павел баня, Стрелча и Сопот), както и при туристическото предлагане, те реализират 97,9% от

нощувките и 94,3% от пренощуващите лица (фиг. 2).

За повишения интерес към община Хисаря допринася наличието на територията ѝ на минералните извори и балнеоложките центрове, които предлагат възможности за лечебни и релаксиращи процедури. Историческото наследство на общината, включващо останки от римската епоха, като крепостни стени и антични бани, засилва туристическото търсене.

Община Павел баня е разположена в централната част на България, между Стара планина и Средна гора, в непосредствена близост до яз. Копринка и р. Тунджа. Тя притежава уникални условия за отдых и лечение, благодарение на своите минерални извори.

Стрелча с чудесния си климат, целебните минерални извори, маслодайни рози и забележително археологическо наследство е курорт с национално значение. На територията на общината са развити културно-познавателен и балнеоложки туризъм. Копривщица е привлекателна дестинация за туристите, които търсят опознаване на българската история, култура и традиции. Градът е известен като важен център на Българското Възраждане и

Фиг. 2. Концентрация на реализираните нощувки, 2012 – 2022 г.

Fig. 2. Concentration of overnight stays, 2012 – 2022

Източник: По данни на НСИ./Source: By data to NSI.

е свързан с важни исторически събития, като Априлското въстание. Разположена в планински район, Копривщица предлага множество възможности за екотуризъм и активен отдих. Туристите могат да се насладят на разходки из природата, планински походи и различни спортни активности.

Сопот е малък град, разположен в подножието на Стара планина, известен със своето историческо и културно наследство. Той привлича туристи, интересувани се от българската история и култура. Сопот предлага възможности за планински туризъм, походи и спортове на открито. Районът около Сопот е популярен сред любителите на природата, които искат да се насладят на уникалната флора и фауна на Стара планина.

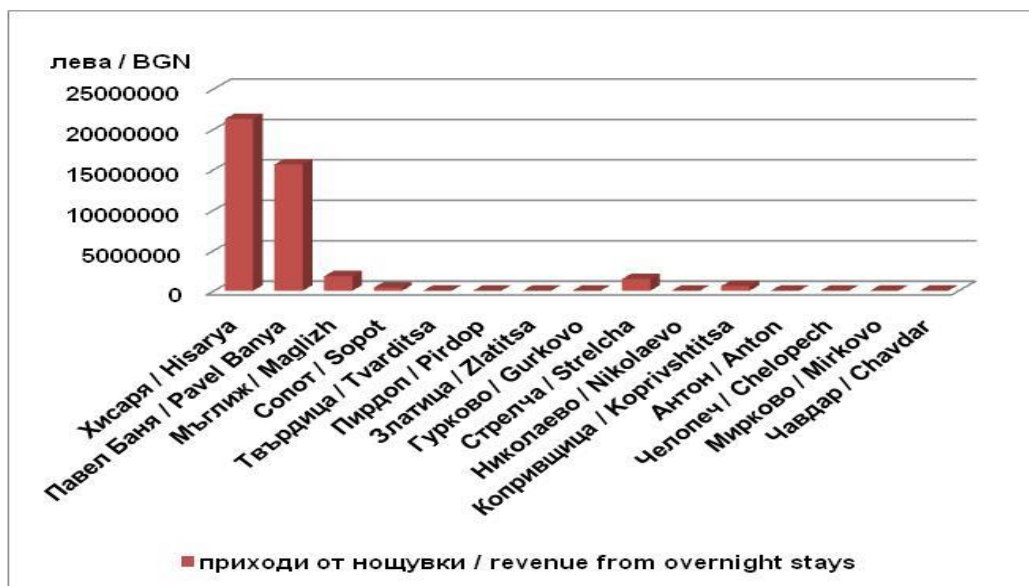
Ефективност от използване на местата за настаняване

За оценка и измерване на икономическата ефективност при използване на местата за настаняване в селските райони на туристически район „Долината на розите” са използва-

ни показатели като: приходи от нощувки, заетост на легловата база, средна дневна цена на нощувка и приход от налично легло, които разкриват постигнатите резултати между туристическото търсене и предлагане.

Приходите от нощувки през 2022 г. в селските райони са 41 119 211 лв. или 2,5% от средните за страната (1675869656 лв.). Увеличението, което се наблюдава при приходите от нощувки е значително – с 224,2% спрямо 2012 г., и изпреварва това, което е реализирано при градските райони (124,5%) (табл. 4 и фиг. 3). През 2022 г. само два селски района – Хисаря (21249196 лв.) и Павел баня (15630044 лв.) реализират най-много приходи от нощувки на стойност над 36 879 240 лв. Четири са общините, при които размерът на приходите от нощувки е на обща стойност 4 234 645 лв. – Мъглиж (1 797 866 лв.), Стрелча (1 457 596 лв.), Копривщица (589362 лв.) и Сопот (389 821 лв.).

Заетостта на легловата база в селските райони през целия период 2012 – 2022 г. е по-висока, в сравнение с градските райони на ту-

Фиг. 3. Динамика на приходите от нощувки в селските райони на туристически район „Долината на розите”, 2012 – 2022 г. (в лева)

Fig. 3. Dynamics to revenue from overnight stays in rural areas of the “Valley of Roses” tourist region, 2012 – 2022 (in BGN)

Източник: По данни на НСИ./Source: By data to NSI.

Таблица 4. Динамика на ефективността от използването на местата за настаняване, 2012 – 2022 г.
Table 4. Dynamics to efficiency of use in places for accommodation, 2012 – 2022

Показатели/Indicators	Селски райони в туристически район „Долината на розите”/Rural areas in the “Valley of Roses” tourist region										
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Приходи от нощувки, лева/ Revenue from overnight stays, BGN	12,2	11,7	12,1	14,3	15,0	14,1	15,7	18,9	14,9	15,7	23,9
Заетост на легловата база (%)/ Employment of bed capacity (%)	47,8	47,6	51,8	57,1	51,2	54,1	56,5	46,0	45,6	68,0	58,0
Средна дневна цена на нощувка, лева/Average daily price per overnight stay, BGN	25,5	24,7	23,4	25,0	29,3	26,1	27,8	41,1	32,7	23,1	41,2
Приход от налично легло, лева/ Income per available bed, BGN	12,2	11,7	12,1	14,3	15,0	14,1	15,7	18,9	14,9	15,7	23,9
Градски райони в туристически район „Долината на розите”/Urban areas in the “Valley of Roses” tourist region											
Приходи от нощувки, лева/ Revenue from overnight stays, BGN	14,5	15,1	14,6	14,8	15,3	14,9	15,4	16,4	11,8	12,4	20,0
Заетост на легловата база (%)/ Employment of bed capacity (%)	31,9	30,1	32,1	34,3	33,8	35,0	36,3	39,6	41,3	48,6	52,3
Средна дневна цена на нощувка, лева/Average daily price per overnight stay, BGN	4,6	4,6	4,7	5,1	5,2	5,2	5,6	6,5	4,9	6,0	10,5
Приход от налично легло, лева/ Income per available bed, BGN	4,6	4,6	4,7	5,1	5,2	5,2	5,6	6,5	4,9	6,0	10,5
Общо за страната/Total for the country											
Приходи от нощувки, лева/ Revenue from overnight stays, BGN	14,9	15,4	16,3	16,6	18,9	20,2	21,3	22,0	13,6	17,7	24,3
Заетост на легловата база (%)/ Employment of bed capacity (%)	36,0	36,8	35,3	34,3	38,6	39,2	39,3	39,2	25,2	27,5	35,0
Средна дневна цена на нощувка, лева/Average daily price per overnight stay, BGN	41,3	41,9	46,0	48,3	48,8	51,5	54,2	56,0	53,9	64,3	69,3
Приход от налично легло, лева/ Income per available bed, BGN	41,3	41,9	46,0	48,3	48,8	51,5	54,2	56,0	53,9	64,3	69,3

Източник: По данни на НСИ./Source: By data to NSI.

ристически район „Долината на розите”, като след 2019 г. изпреварва и тази на страната (табл. 4). През 2022 г. тя достига 41,2%, което е положителна индикация за по-ефективно използване на настанителната база в селските райони. На локално ниво с най-голяма заетост на легловата база се отличават общините Павел баня (48,1%), Хисаря (46,4%), Стрелча (43,2%) и Мъглиж (42,7%) (фиг. 4).

Средната дневна цена на нощувка в селските райони на туристически район „Долината на розите“ през анализирания период нараства с 21,3% и достига 58 лв. В сравнение с градските райони тя е по-висока (52,3 лв.), което показва, че цените на туристическите услуги са конкурентноспособни (табл. 4). На регионално ниво за периода 2012 – 2022 г. стабилно високи средни дневни цени за нощувки показват общините Павел баня (64,4 лв.), Мъглиж (60,6 лв.) и Хисаря (55,9 лв.) (фиг. 5).

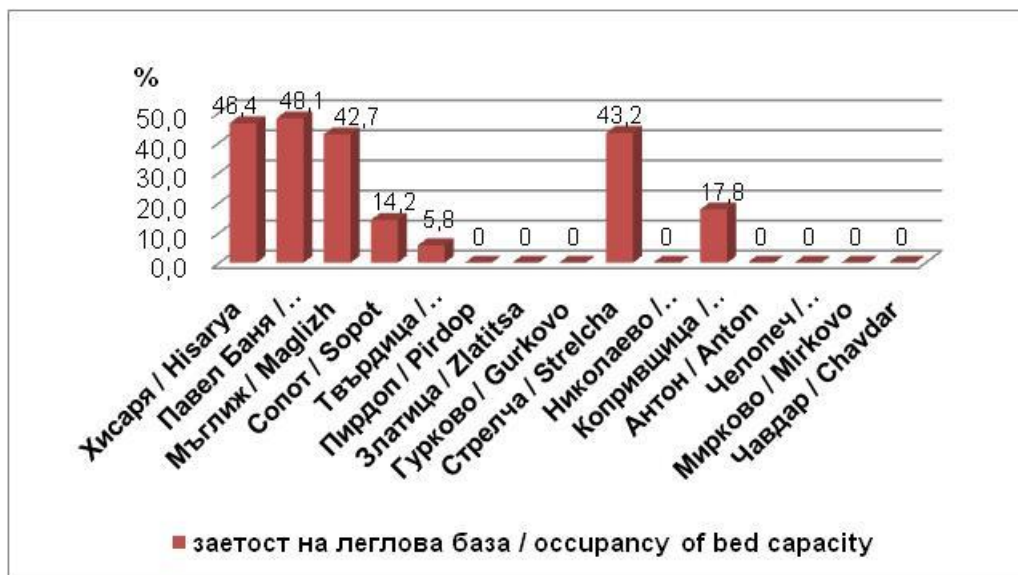
Приходите от налично легло в селските райони на туристически район „Долината на розите” за периода 2012 – 2022 г. бележат ръст с 95,9%, което се дължи на непрекъснатото увеличаване на заетостта на легловата база

(табл. 4). През 2022 г. приходите от налично легло в селските райони са близки по стойност с тези на страната, което индицира, че селският туризъм в България е на път да се утвърди като важен сегмент от туристическия сектор. Големи различия в приходите от налично легло се наблюдават между селските и градските райони на туристически район „Долината на розите”.

За общините извън селските райони, включващи Панагюрище, Казанлък, Сливен и Карлово, този показател е с 56,1% по-нисък от селските райони. На локално ниво най-много приходи на налично легло за изследвания период отчитат селските общини Павел баня (31,0 лв.), Мъглиж (25,9 лв.) и Хисаря (25,9 лв.) (фиг. 6).

Туристически ресурси

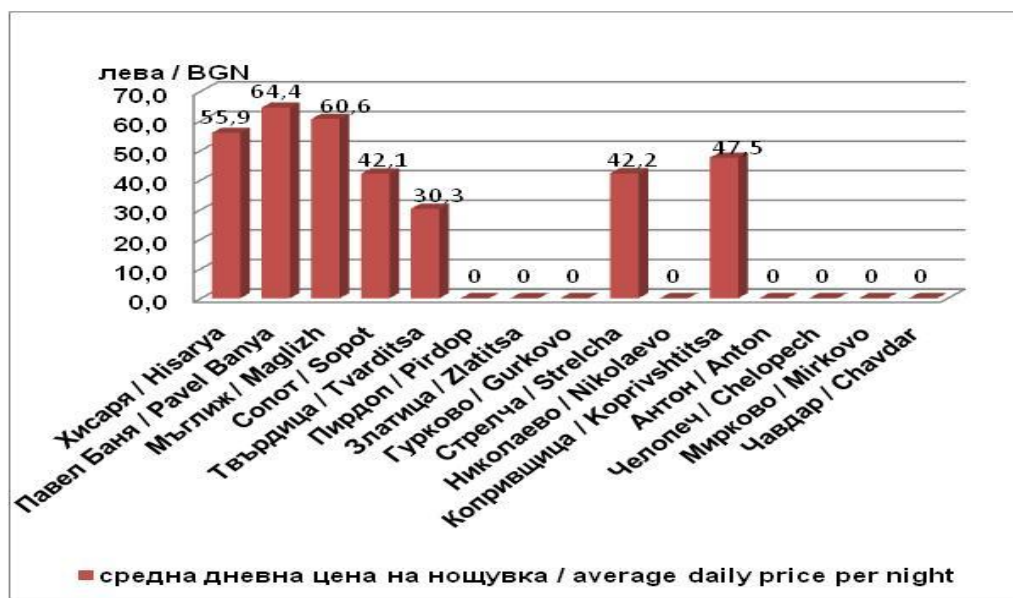
С най-голямо значение за функционирането на туризма в селските райони са туристическите ресурси. Те се отъждествяват най-общо с условията и факторите, обуславящи туристическото развитие и въздействащи върху туристическия процес. Те се явяват съществено

Фиг. 4. Заетост на легловата база в селските райони на туристически район „Долината на розите”, 2012 – 2022 г. (в%)

Fig. 4. Occupancy of bed capacity in rural areas of the “Valley of Roses” tourist region, 2012 – 2022 (in %)

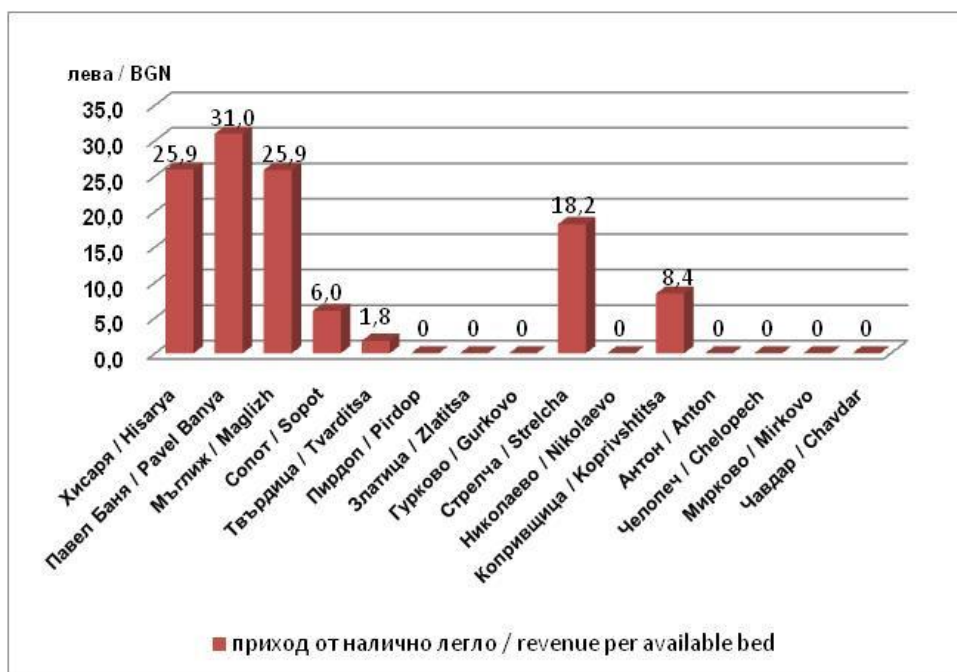
Източник: По данни на НСИ./Source: By data to NSI.

Фиг. 5. Средна дневна цена на нощувка в селските райони на туристически район „Долината на розите“, 2012 – 2022 г. (в лева)

Fig. 5. Average daily price per overnight stay in the rural areas of the “Valley of Roses” tourist region, 2012 – 2022 (in BGN),

Източник: По данни на НСИ./Source: By data to NSI.

Фиг. 6. Приход от налично легло в селските райони на туристически район „Долината на розите“, 2012 – 2022 г. (в лева)

Fig. 6. Revenue per available bed in the rural areas of the “Valley of Roses” tourist region, 2012 – 2022 (in BGN)

Източник: По данни на НСИ./Source: By data to NSI.

на част от рекреационните фактори на туризма (Алексова, 2019).

В научната литература съществуват различни интерпретации на понятието туристически ресурси, като най-популярно и обобщаващо е, че те могат да бъдат определени като всички природни, културни, исторически и инфраструктурни елементи, които могат да бъдат използвани за развитие на туристическата индустрия.

Туристическите ресурси се разделят на два основни вида: **природни и антропогенни**. Сериозно предимство и предпоставка за развитието на туризма в селските райони е голямото разнообразие на природни фактори, концентрирани върху малка територия, което представлява възможност за реализиране на различни видове туризъм и тяхното съчетаване (Тимарева, 2017). Природните туристически ресурси са тази част от природните ресурси, която се използва за нуждите на отдиха и туризма. Почти всички видове природни ресурси имат пряко или косвено отношение към туризма (Василева, Сабриева, 2016). Антропогенните туристически ресурси са резултат от човешката дейност и са свързани с практикуването на определени видове туризъм, сред които най-важни са културно-исторически и фестивален туризъм.

Природни туристически ресурси

Във физикогеографско отношение територията на туристически район „Долината на розите” започва от подножието на Стара планина и достига до Средна гора (фиг. 7). Той е разположен почти в самия център на България. Спрямо географските характеристики в границите на района се намират части от Задбалканските котловини (Златишко-Пирдопска, Карловска, Казанлъшка и Сливенска) и Средногорието (Същинска Средна гора, Сърнена гора и Бакаджикско-Хисарско Средногорие). Туристическият район се отличава с изключително разнообразен релеф. Задбалканските котловини представляват грабени, чиито дъна са запълнени с дебели пластове седиментни скали – чакъли, пясъци и гли-

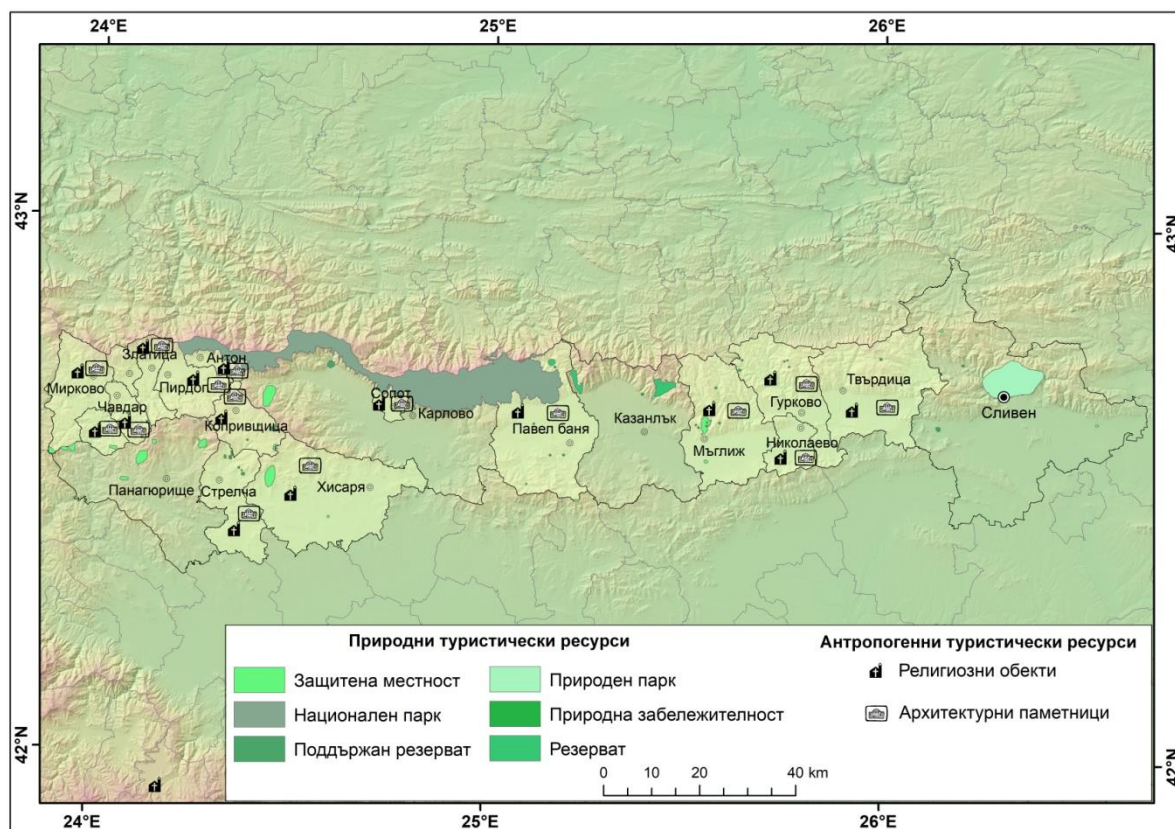
ни. В продължителен период от развитието си някои котловини са били дъна на езерни басейни, в които се образуват въглища. Релефът на дъната на Задбалканските котловини е предимно равнинен. Надморската височина на високите котловини е между 550 и 750 m, а на ниските – между 80 и 400 m. Най-висока е Златишко-Пирдопската котловина (750 m). Релефът на Средногорието е разнообразен – хълмисто-котловинен, ниско-, средно- и високопланински. Като цяло Средногорието е изградено от антиклинални гънки, чиито ядки са представени от гранити и метаморфни скали. Най-високата му точка е връх Богдан (1604 m) в Същинска Средна гора.

Благоприятното географско положение на туристически район „Долината на розите” обуславя мека и топла зима и развитие на разнообразни форми на туризъм. Районът попада в умереноконтиненталната (Средногорието) и преходноконтинентална (Сърнена гора, Бакаджиците и Хисар) климатична област. В Същинското Средногорие средните януарски температури са от -1°C до -4°C , а в Сърнена гора и в Източното Средногорие достигат до 1°C . Средните юлски температури са от 20°C до 24°C , което спомага за обособяването на туристическия район „Долината на розите” като целогодишна туристическа дестинация.

Туристическият район се отводнява от реките, които водят началото си от Стара планина (Стряма и Тунджа), Същинска Средна гора (Тополница и Луда Яна) и Сърнена гора (Сазлийка). Реките са ограничени за практикуване на водни спортове, но предлагат възможности за различни видове алтернативен туризъм, като лов и риболов, спорт, релаксация и отдих.

В туристическия район „Долината на розите”, освен естествените водни басейни, функционират и язовири, които предлагат отлични условия за риболовен туризъм. Най-известните от тях са язовирите Копринка и Жребчево.

Районът разполага с добър потенциал за развитие на здравен туризъм, базиран на наличието на балнеолечебни ресурси. Минералните извори (Павел баня, Хисаря, Стрел-

Фиг. 7. Най-популярните природни и антропогенни туристически ресурси в селските райони на туристически район „Долината на розите“

Fig. 7. The most popular natural and anthropogenic tourist resources in the rural areas of the “Valley of Roses” tourist region,

Източник: Авторска./Source: Author.

ча, Панагюрски, Сливенски минерални извори и др.) предлагат ефективно лечение и превенция на множество заболявания и са привлекателна дестинация за нуждаещи се от рехабилитация и релаксация (фиг. 7). Съчетаването на терапия с туристически активности, като разходки сред природата и посещаване на културно-исторически забележителности, прави тези балнеолечебни курорти още по-предпочитани за посетители.

В туристическия район „Долината на розите“ се намират много природни паркове, защитени местности и национален парк, които дават възможности на туристите за неограничен брой маршрути и преходи. Защитените местности („Мъглижка клисура“, „Туловска курия“, „Юлиевска курия“, „Ветренска курия“, „Енинско ждрело“, „Винишки камък“,

„Барикадите“, „Герена“, „Дъбите-Конска поляна“, „Чивира“ и др.) заемат общо 11058,8 ха, което представлява 83,0% от площта на туристическия район (фиг. 7). Други природни забележителности са: Национален парк „Централен Балкан“, природен парк „Сините камъни“, резерват „Соколна“, резерват „Джендема“ и резерват „Стара река“, както и защитени местности („Мъглижка клисура“, „Туловска курия“, „Юлиевска курия“, „Ветренска курия“, „Енинско ждрело“, „Винишки камък“, „Барикадите“, „Герена“, „Дъбите-Конска поляна“, „Чивира“ и др.) и природни забележителности (Водопадите Голям и Малък Скок на река Селченска – Мъглиж; Сопотски водопад на река Манастирска; водопад „Казаните“ на р. Беререйска – Чавдар; Златишки водопад на река Куру дере – Златица, водопад

„Сучурум” на Стара река – Карлово; водопад „Пеперуда” – с. Антон; водопад „Канарата” в района на хижа „Бунтовна” – Стрелча; местност „Сополиви камъни” и „Въртопа” до гр. Копривщица; Местност „Джемински камък” до с. Антон; природна забележителност „Кривото дърво” до Копривщица; скалният мегалит „Момини камъне” – с. Старосел; екопътека „Лява река – Предела; екопътека „Червени камък” – с. Челопеч; екопътека Тракийски могили – Копривщица; екопътека „Бяла река” – Калофер).

На територията на туристически район „Долината на розите” съществуват много хижи, които създават удобство и комфорт за любителите на планински и екотуризм: комплекс „Стария Балкан” – на хижа „Химик” (Гурково); хижа „Добрила” (Сопот); хижа „Биопoint” (Копривщица); хижа „Братия” (с. Чавдар), хижа „Сакарджа”; хижа „Мургана” (с. Мирково). Хижите предлагат не само комфортно настаняване, но и лесен достъп до множество туристически маршрути, които водят до красиви природни забележителности.

Антропогенни туристически ресурси

Богатият ресурсен потенциал на туристически район „Долината на розите” дава възможности на туристите да се запознаят не само с красивите природни забележителности (природни паркове, резервати, водопади, екопътеки, природни местности и много други природни атракции), но така също и с опознаване на материалната и духовна култура на населението. На територията на района има голям брой антропогенни туристически ресурси: **археологически находки** (римски терми на античния град Диоклецианополис, римска семейна гробница, южна крепостна порта „Камилите” – Хисаря; тракийска могила „Голяма Косматка” – гр. Шипка; Еленска базилика – Пирдоп; археологически парк „Тополница” – с. Чавдар; тракийските светилища в местностите Скумсале, Кулата и Качулата, тракийска куполна гробница и светилище „Жаба могила” – Стрелча; крепостта

„Асара” – Николаево; Потопената църква или църква „Свети Иван Рилски” край яз. Жребчево); **етнографски резервати** (етнографски комплекс „Дамасцена” – с. Скобелево; етнографски и занаятчийски център „Сопотски еснаф” – Сопот; етнографски музеи Лютова и Ослекова къща – Копривщица); **религиозни обекти** (Мъглижки манастир „Свети Николай Чудотворец”; църква „Свети свети Петър и Павел” – Сопот; Сопотски манастир „Възнесение Христово”; църква „Свети Архангел Михаил” – с. Анево; параклис „Покров Богородичен” – Сопот; Сопотски девически манастир „Въведение Богородично”; Златишки манастир „Възнесение Господне”; параклис „Св. Кирик и Юлита” – Златица; Метохът в град Златица; църква „Св. Архангел Михаил” – Златица; църква „Св. Св. Кирил и Методий” – Златица; храм „Свети Пророк Илия” – Златица; църква „Рождество на Пресвета Богородица” – с. Бенковски; църква „Св. Великомъченик Димитрий” – с. Мирково; параклис „Св. Петка” – с. Чавдар); **архитектурни паметници** (Археологически музей – Хисаря; Храм-паметник „Рождество Христово” – гр. Шипка; Национален парк-музей „Шипка”; Паметник на свободата – връх Шипка; Национален музей „Христо Ботев” – Калофер; културен комплекс „Село Турция – село музей”; паметник Бузлуджа; къща-музей „Иван Вазов” – Сопот; Радино училище – Сопот; Дядо Стояновата воденица – Сопот; исторически музей „Луканова къща” – Пирдоп; къща-музей „Никола Пушкиarov” – Пирдоп; Паметник на падналите във войните – Златица; Музей на магарето – Гурково; паметник на Васил Левски – Стрелча; паметник на „Св. Св. Кирил и Методий” – Стрелча; паметник на Панайот Волов – Стрелча; бюст паметник на професор Николай Генчев – Николаево; къща на братя Каравелови – Копривщица; къща-музей на Тодор Каблешков – Копривщица; Ослековата къща – Копривщица; къща-музей „Димчо Дебелянов” – Копривщица; Мостът на първата пушка – Копривщица; къща на Георги Бенковски – Копривщица; паметник на Стефан Минев – с. Антон; мемориален ком-

плекс „Васил Левски” – с. Буново; паметна плоча на Капитан Борис Богданов – с. Мирково) (фиг. 7).

Песенният и танцовият фолклор, народните носии, старите занаяти, празниците и обредите, които са съхранени в общините Мирково, Чавдар и Златица, ги превръщат в изключително привлекателна туристическа дестинация. Грижите за съхранение на традициите във времето и нестихващото родолюбие представляват един надежден инструмент за идентификация пред Европа и света.

В културния календар на туристически район „Долината на розите” са включени събития с международно значение, които привличат български и чуждестранни туристи.

Фестивалът на етеричните култури е нова форма на провеждане на традиционния Празник на розата в Стрелча. В местността Равня до гр. Мъглиж се провежда фестивал на рок музиката, който се стреми да поддържа и развива българската авторска музика, и е насочен към широката рок публика. Край Мъглиж ежегодно се провежда келтски празник „Бел-тен”, отбелязващ началото на лятото. Той пресъздава обичаи, традиции и игри от преди хиляди години. В с. Габарево (община Павел баня) се чества празник на черешата (третата седмица на м. юни) – с ритуала „Черешобер” и тридневни участия на местни и гостуващи самодейни колективи. Последната събота на месец май се отбелязва фестивалът на розата в Карлово. Празникът на град Хисаря, който се провежда ежегодно през месец юни е наситен с множество концерти, изложби, пленер за деца и юноши, театрален фестивал, литературен салон – с участието на автори от града и страната, спортни състезания, забавни викторини, литературно-музикален спектакъл. Събитието се посещава от чуждестранни и български туристи.

Празниците в Долината на тракийските царе се организират ежегодно през месец август от община Казанлък. Тези събития обединяват традиционни и съвременни форми на различни видове изкуства, като пресъздават и популяризират по актуален начин бита

и богатото културно наследство на древните траки. Важно място в културния живот на Казанлък е отредено и на Чудомировите празници, които се провеждат ежегодно от 25 март до 1 април. Те са свързани с големия казанлъшки писател, хуморист, художник и общественик Димитър Чорбаджийски – Чудомир. Тези празници са посветени на театъра, музиката, литературата, изобразителното изкуство и сатирата.

Разположението на туристически район „Долината на розите” между Стара планина и Средна гора, и мекият климат благоприятства и отглеждането на бяло грозде върху кафяви и канелени горски почви. Богатството на културно-исторически забележителности, в съчетание с традиционното отглеждане на лозя, маслодайна роза и лавандула, прави района изключително атрактивен за посещение от туристите. По този начин се създават възможности за взаимодействие между различните видове туризъм – **културно-исторически** и **винен туризъм**. Освен че посетителите могат да разгледат исторически паметници, местни музеи и традиционни фестивали, могат да участват и в сезонните активности, свързани с лозарството и дегустации на вина. Фестивалът на вино Розе в Казанлък е отличен пример за симбиоза между история, бит и култура, тъй като съчетава традицията при производството на вино с ежегодния празник на розата в града.

Винарските изби предлагат винени уикенди, посветени на ритуалите при розобера и гроздобера, които са отличен начин на запознаване с традициите и културата на района. Най-известните от тях са: шато „Копса” (с. Московец), „Сопот” (гр. Сопот), „Стема Старосел” и в комплекс Старосел. Основно дегустациите се извършват в избите, където вината отлежават в дъбови бъчви. Важна е директната и емоционална връзка между винарите, виното и туристите (Дянкова и кол., 2011).

В настоящето изследване не е възможно по-подробно да се анализират туристическите ресурси на всяка община, категоризирана като „селски район”. Затова в анализа по-спе-

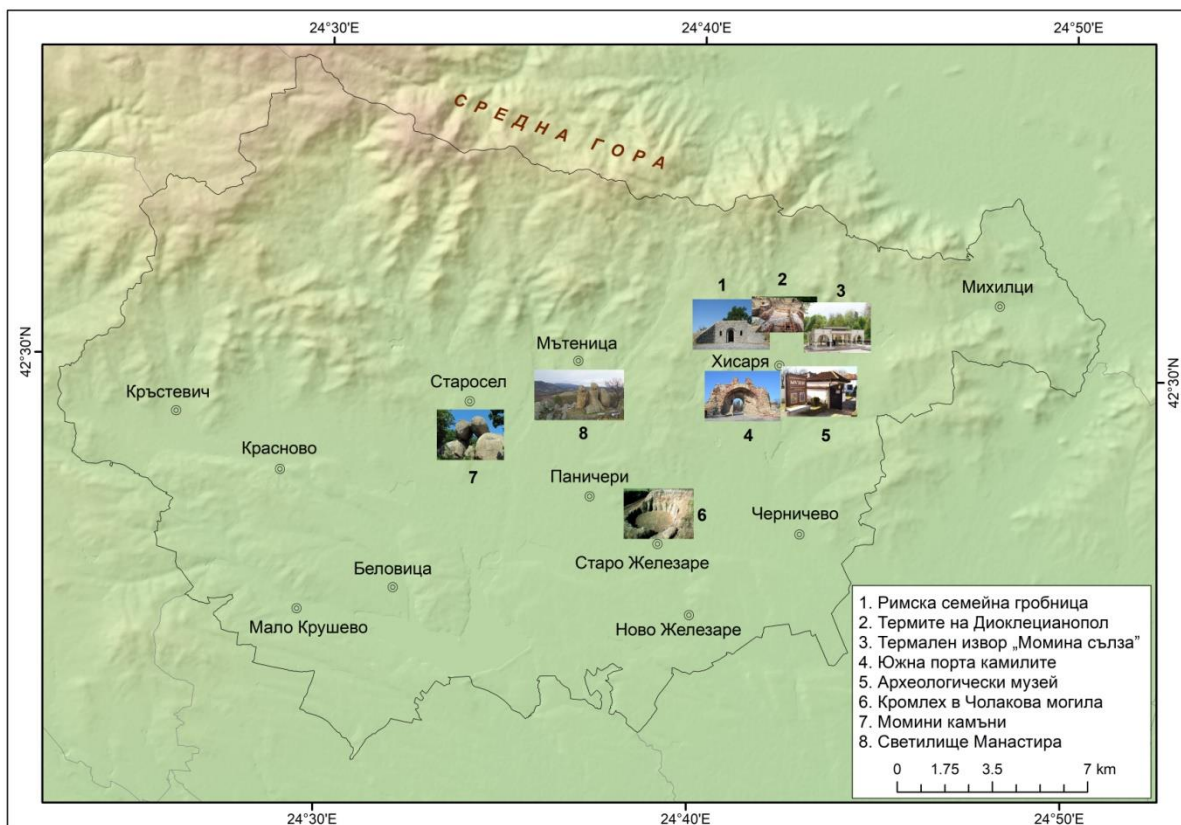
циално внимание е отделено на община Хисаря, защото е популярна предимно с богатството си от природни ресурси (минерални извори, природни забележителности и защитени територии) и културно-исторически забележителности (древни римски останки), които привличат много туристи, търсещи релаксация, лечение, интересувачи се от история и археология.

Общината е разположена в Горнотракийската низина върху южните склонове на Средна гора (фиг. 8). Тя се намира в Южен централен район на България и отстои на 40 километра северно от областния център град Пловдив. Средната надморска височина на общината е 300 метра. Общата площ на Община Хисаря е 549 кв. км, от които 206 кв. км са горски фонд и 13 кв. км населено място. Останалата площ е главно селскостопански фонд.

Релефът на общината е разнороден – от равнинен в южната част, през хълмист в централната, до ниско- и среднопланински в северната. В територията ѝ се включват склоновете на Същинска Средна гора, които постепенно преминават в Горнотракийската низина. Най-високите върхове, които се намират в близост до общината, са в. Богдан (1 604 м) и в. Алексица (1 530 м).

Община Хисаря попада в преходно-континенталната климатична област на България, като мекият климат, без много студени зими, приятните прохладни лета, топлата и тиха есен са предпоставка за различни видове туризъм.

Находищата на минерални извори в Хисаря (Момина баня, Момина сълза, Стублата, Кюнка, Парилките и др.) и Красново благоприятстват развитието на здравен и балнео-

Фиг. 8. Най-популярни природни и антропогенни туристически ресурси в община Хисаря
Fig. 8. Most popular natural and anthropogenic tourist resources in Hisarya municipality

Източник: Авторска./Source: Author.

ложки туризъм. Минералните води са слабо минерализирани и се използват за питейно балнеолечение на бъбречни и урологични, на чернодробно-жлъчни и стомашно-чревни заболявания.

Богатите природни дадености на Същинска Средна гора и близостта на община Хисаря до Стара планина предоставят уникални възможности за практикуването на планински и екологичен туризъм. Популярните пешеходни маршрути до защитените местности – язовир „Пясъчник” (с. Любен), местностите „Барикадите” и „Чивира” (с. Старосел), защитена територия „Дъбите – Конска поляна” (с. Кръстевич), местността „Герена” (с. Паничери), са подходящи и за велосипеден туризъм.

Антропогенните туристически ресурси на община Хисаря играят огромна роля за развитието на **културно-историческия туризъм**. Общината разполага с разнообразни обекти на материалното културно наследство, като най-известни от тях са: тракийски археологически обекти (гр. Хисаря); тракийски архитектурен комплекс „Кози грамади” (с. Старосел), скален мегалит „Моими скали” (с. Старосел), Кромлех (мегалитна каменна структура – с. Старо Железаре), римски археологически обекти – Крепостна стена, Южна крепостна порта и Западна крепостна порта, Казармен комплекс, Римски терми, Амфитеатър, Римска гробница (Хисаря), археологически музей (Хисаря) (фиг. 8).

Посредством поддържането и популяризирането на значимите за общината културни ценности и обекти се постига и съхранение, както на местната, така и на националната идентичност, което ще допринесе и за развитието на културния туризъм (Янева, 2024).

Община Хисаря е подходящо място и за почитателите на **религиозния туризъм**. Почти всяко село има свой собствен православен храм. Местните църкви предоставят уникална възможност за поклонение и размисъл, но също така са и ценни исторически и архитектурни забележителности. Много от тях са свързани с важни събития от историята и

съхраняват уникални произведения на изкуството и ръкописи. В центъра на град Хисаря се намира православният храм „Свети Пантелеймон”, който е построен през 1889 г. Стенописите в храма пресъздават почти всички библейски истории (Димитрова, 2019).

Културният календар на община Хисаря е изключително богат, като ежегодно се провеждат празниците: Тодоровден (с. Паничери и с. Красново), празник на гроздобера (с. Старосел), международен фестивал на изкуствата „Виа Траяна” (Хисаря), национален младежки конкурс за популярна песен „Петнадесет лалета”, местни фолклорни празници и ритуали, възстановки и спектакли, посветени на кръгли годишнини от Априлското въстание и др. Различните събития и празници, които показват богатото културно наследство на общината, не само обогатяват културния ѝ живот, но и създават възможности на посетителите да се насладят на уникалната атмосфера, която предлага община Хисаря.

В община Хисаря действащи са 14 читалища, които развиват културна и просветна дейност чрез изпълнение на годишните културни програми. Читалищата не само съхраняват и предават народните традиции и културно наследство, но организират различни мероприятия (фолклорни фестивали, работилници за занаяти, театрални представления и музикални концерти), които привличат все повече туристи от страната и чужбина. Чрез самодейни състави, клубове и школи, те предлагат възможности за активно участие и изразяване на творческите способности на местните жители. С тяхно съдействие са се запазили обредите, с които се отбелязват различни религиозни празници – **Бъдни вечер, Рождество Христово, Трифон Зарезан, Лазаровден и Великден**. Ежегодно съставите им вземат участие в различни фестивали, надпявания, концерти и събори, организирани на местно, регионално и национално ниво (Алексова, 2019).

Община Хисаря разполага с добре изградена спортно-развлекателна инфраструктура,

която е предпоставка за развитие на **спортен туризъм**. В хотелската и лечебно-възстановителната база са изградени и функционират 8 закрити и 4 открити плувни басейна, 8 фитнес зали, 2 тенис корта. Общинската спортна база разполага със спортен комплекс, състоящ се от открит стадион, тренировъчно игрище, две спортни площадки, плуven комплекс с два плувни басейна, баскетболно игрище и тенис корт. Изградената частна и ведомствена спортна база се използва за спортни изяви и тренировки.

Анализът на ресурсния потенциал показва, че община Хисаря е подходящо място за целогодишно развитие на разнообразни форми на туризъм.

ОСНОВНИ ИЗВОДИ

Въз основа на използваните количествени показатели за характеризиране на туристическото търсене, предлагане и ефективността от използване на местата за настаняване в селските райони на туристически район „Долината на розите” могат да се направят следните основни изводи:

- Делът на настанителната база в селските райони е по-голям спрямо градските райони на туристически район „Долината на розите”.

- Настанителната база е концентрирана основно в общините Хисаря, Копривщица, Павел баня, Стрелча, Сопот. Останалите общини, попадащи в категорията „селски райони”, са с ограничени възможности за настаняване и не са достатъчни, за да окажат съществено влияние върху туристическото търсене и предлагане. Това затруднява развитието на туризма в тях.

- През периода 2012 – 2022 г. динамиката в нарастването на туристическото търсене в селските райони е по-благоприятно, отколкото в градските райони на туристически район „Долината на розите”. Това означава, че в селските райони има налично първично и вторично туристическо търсене, ефективна маркетингова стратегия и разнообразие от

туристически услуги, които повишават привлекателността им.

- Наличието на по-голям капацитет на настанителната база в селските райони довежда до повишаване на финансовата ефективност на туризма. Селските райони предлагат разнообразие от места за настаняване, като с тях привличат повече туристи, което от своя страна увеличава приходите от нощувки и свързаните с тях услуги. Общините Хисаря и Павел баня, известни с минералните си извори и спа услуги, са добри примери за развиващи се туристически дестинации. Високите приходи от нощувки показват, че те са се утвърдили на туристическия пазар и привличат както вътрешни, така и международни туристи.

- Селските райони в туристически район „Долината на розите” притежават богато природно и културно-историческо наследство. Благодарение на него в тях успешно се развиват следните видове туризъм: **културно-исторически, религиозен, планински, балнеолечебен и здравен, алтернативен, спортен, риболовен, еко- и винен туризъм**.

- Община Хисаря притежава уникални природни и културно-исторически дадености, които я превръщат в конкурентна туристическа дестинация със съхранена културна идентичност.

От анализа се вижда, че съществува неравномерно териториално разпределение на настанителната база в селските райони на туристически район „Долината на розите”. Общините Хисаря, Копривщица, Павел баня, Стрелча и Сопот демонстрират свръх концентрация на туристически услуги, благодарение на голямото разнообразие от различни видове туризъм, като: балнео и СПА, културно-исторически, планински, винен и други. Това ги прави абсолютно атрактивни на туристическия пазар.

Може да заключим, че туристическите ресурси не са използвани достатъчно във всички селски райони на туристически район „Долината на розите”. Много от общините нямат достатъчно развита настанителна база, което

възпрепятства посещаемостта им. Повечето от тях не са достатъчно рекламирани от туристически компании, което ограничава тяхната видимост и привлекателност. За да се постигне по-равномерно разпределение на туристическия поток и по-висока финансова ефективност на туризма в селските райони, е необходимо да се инвестира в подобряване на инфраструктурата, маркетингови инициативи и развитие на нови туристически продукти, които да стимулират интереса на туристите.

ЛИТЕРАТУРА

- Aleksova, D.** (2019). A model for sustainable development of an emerging tourist destination based on the example of the Botevgrad municipality. IBSB Publishing House, Monograph, p. 305. (Bg).
- Dimitrova, R.** (2022). Crisis Management in Tourism in the Conditions of Covid-19. Publisher VUZF "St. Grigoriy the Theologian", Sofia, 137 p. (Bg).
- Dyankova, D., Blagoeva, I. Yordanova, S., Yalamov, S., Nikolova, Y., Berberova, R.** (2011). Status and development of wine tourism in Bulgaria – results of a survey. Third annual international scientific conference "Ecologization – 2011", NBU, pp. 23-31, (Bg).
- Ivanov, B., Bachev, H., Mitova, D., Dimitrova, D., Dimitrov, V., & Stoychev, V.** (2019). Status and development of tourism in rural areas of Bulgaria. Economics and Management of Agriculture, issue 64, book 1, pp. 70-80, (Bg).
- Ivanov, B., Shengkuan, C., Bashev, H., Anze, L., Dimitrova, D., Mitova, D., Stoychev, V.** (2019). Research on the ecological conditions and cultural resources for tourism development in rural areas of Bulgaria and China, ed. Institute of Agrarian Economics, 227 p., (Bg).
- Ivanova, N., Eryavets, E., Madzharova, S., Kuhar, A., Peneva, M.** (2011). Impact of the Common Agricultural Policy on the Development of Rural Areas, UNWE Publishing House, p. 135, (Bg).
- Kabakchieva, D., Angelov, G.** (2024). Development of sustainable tourism in rural areas (based on the example of Kotel Municipality). VI Scientific Conference with International Participation "Geography, Regional Development and Tourism", Shumen University "Bishop Konstantin Preslavski", November 8-10, pp. 360-378, (Bg).
- Kazandzhieva, V.** (2016). Factors for assessing the seasonality of tourism, Ninth Black Sea Tourism Forum "Bulgaria: a tourist destination for four seasons", 13 – 15 October 2016, Publisher Slavena, University of Economics – Varna, p. 178-194, (Bg).
- Timareva, S.** (2017). Tourism as a factor for municipal development. Journal of Science "New Knowledge", Academic Publishing House "Talent", HSARD, Plovdiv, pp. 137-149, (Bg).
- Vasileva, V.** (2018). Modern specifics in the development of the tourist infrastructure and superstructure in Bulgaria and guidelines for improvement. Reports from the International Scientific Conference "Tourism and Innovations", Publisher "Science and Economics", University of Economics – Varna, pp. 415-427, (Bg).
- Vasileva, V., Sabrieva, S.** (2016). Preservation of natural tourist resources – a necessary condition for sustainable development of Bulgarian tourism. Reports from the scientific conference "Geographical aspects and the use of the territory in the conditions of global changes", 23 – 25.09. 2016, Varshets, pp. 322-328, (Bg).
- Vodenska, M., & Nikolova, V.** (2016). Dynamics of Tourist Demand and Tourist Supply in Razlog Municipality. *Annual of Sofia University "St. Kliment Ohridski", Faculty of Geology and Geography, Book*, 327-352.
- Yaneva, V.** (2024). Anthropogenic tourist resources in the municipality of Samokov and opportunities for the development of alternative tourism. Collection of reports – MNK – 2024 "Economic growth, business prospects, market positioning in times of crisis", IBSB Publishing House, pp. 556-575, (Bg).
- Cultural calendar containing a list of folklore festivals and gatherings (Ministry of Culture). (2025). https://mc.government.bg/programc.php?c=14339&__ (visited on 03.02.2025).
- Hisarya Tourist Information Center. (2025). <https://gotohisarya.com/places/turisticheski-informacionen-centar-hisarya/>, (visited on 08.02.2025).
- Ministry of Tourism. (2015). Concept for Tourism Zoning [online]. Available from: <https://www.tourism.government.bg/sites/tourism.government.bg/files/uploads/raionirane/koncepcia.pdf> [accessed April, 30, 2024]
- National Register of Immovable Cultural Properties (National Institute of Immovable Cultural Heritage at the Ministry of Culture). (<https://mc.government.bg/page.php?p=58&s=429&sp=430&t=244&z=576> (visited on 06.02.2025).
- National Tourist Register (Ministry of Tourism). <https://ntr.tourism.government.bg/> (visited on 12.02.2025).
- Ordinance No. 37 of 10.11.2008 on the use of dams, register of museums and galleries in Bulgaria (Ministry of Culture). https://www.mzh.government.bg/media/filer_public/2020/12/22/naredba__37_ot_2008_g.pdf (visited on 06.02.2025).

Register of Mineral Water Resources (MOEW). <https://www.moew.government.bg/bg/vodi/registri/mineralni-vodi/> (visited on 01.02.2025)

Register of protected areas and protected zones in Bulgaria, (ExEA under the MOEW) <https://eea.government.bg/zpo/bg/> (visited on 05.02.2025).

Statistical Yearbooks of the Republic of Bulgaria - NSI, 2012-2022, www.nsi.bg (visited on 14.01.2025).

Strategic plan for the development of agriculture and rural areas for the program period 2023 – 2027, Ministry of Agriculture and Food, 1558 p.

Постъпила – 1 март 2024 г.; Одобрена – 30 май 2025 г.; Публикувана – юни 2025 г.